

772

Գժէկու.

Կոմիտէ Բժշկական

Բիթլիս

1899.

85
U-52

22/

ԹՄԲԿԱՆԱՐԸ

7

Z

፬ ሐ ቆ ሊ ከ ሀ

ԷԳՄՕՆԴՈ ԳԷ-ՎՄԻԶԻՍ

ՓՈՔՐԻԿ

ԹՄԲԿԱՆԱՐԸ

$$\begin{array}{r} 1002 \\ 2133 \end{array}$$

9

2 p n j g

Տպ. Կ. Մարտիրոսյանցի. | Тип. К. МАРТИРОСИАНЦА.
Орбелиановская ул., д. № 12.

1899

5018 5792

ՓՈՔՐԻԿ ԹՄԲԿԱՆՆԵՐ

1847 թուին էր, երբ Խտալացիները պատե-
րազմում էին Աւստրիացիներին դէմ:

Խտալական հետեակ զօրքի մի վաշտ ուղար-
կուած էր զրաւելու բարձրաւանդակի վրայ կանգնած
միայնակ տունը: Ճանապարհին պատահեցին աւստրի-
ական երկու զուժարտակ, որոնք սկսեցին Խտալացի-
ների վրայ հրացան արձակել: Խտալացիները հազիւ
հազ կարողացան հասնել այդ առանձնացած տանը
ու պատսպարուիլ այնտեղ, թողնելով դաշտի վրայ
մի քանի սպանուած և վիրաւոր ընկերներ: Ջինուոր-
ները, զոհները մի կերպ ամրացնելով, վազեցին ներ-
քին յարկի պատուհանների մօտ և սկսեցին սաստիկ
հուր տեղալ յարձակուողների վրայ: Աւստրիացիները
կիսաշրջան կազմեցին ու կամացուկ սկսեցին առաջ
գալ: Խտալական վաշտի հրամանատարներն էին
երկու երիտասարդ սպաներ և մի ալեւոր, բարձրա-
հասակ, նիհար, խստաբարոյ զնդապետ: Սրա թմբկա-
հարը՝ թխադէմ, սևաչեայ տասնևչորս տարեկան մի
պատանի էր: Առաջի յարկի սենեակից զնդապետը

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 10 Августа 1899 года.

կտրուկ հրամաններ էր արձակում. նրա դաժան դէմքի վրայ յուզման ոչ մի նշան չէր երևում:

Փոքրիկ թմբկահարը, սակաւ ինչ գունատուած, վիզն երկարացնելով ու պատին լնուած, կանգնել էր սեղանի վերայ և նայում պատուհանից: Ծխի միջից երևում էին Աւստրիացիների սպիտակ զգեստները:

Տունը գտնուում էր բարձր բլրի վրայ. վհլի կողմը, տանիքի տակ մի փոքրիկ պատուհան կար — այս կողմից Աւստրիացիները չէին կարող վնաս հասցնել. նոցա կրակի առջև բաց էին մնում միմեայն տան ճակատն ու կողմնակի պատերը: Գնդակների կարկուտը սուրալով ու ճայճթելով ծակում էին պատերը, կտոր կտոր անում կարասիքը, դռներն ու պատուհանները. ապակիների փշրանքը, փայտի կտորները, դաճը անդադար փայլ էին թափւում: Պատուհանների մօտ մերթ մէկը, մերթ միւսը զինուորներից զլորւում էր. սրանց մի կողմն էին քաշում: Ոմանք էլ իրենց վերքերը բռնելով թաւալւում էին սենեակներում. խոհանոցում ընկած էր ջախջախուած գլխով մի դիակ: Յանկարծ թշնամիների կիսաշրջանը սեղմուեցաւ աւելի խիտ ու գրոհ տուեց դէպ առաջ: Գնդապետը, որ մինչև այդ լուպէն սառնասիրտ էր, մի անհանդիստ շարժում արաւ ու մեծ քայլերով դուրս եկաւ սենեակից: Նրան յետեց լիսնապետը: Երեք լոպէից լիսնապետը վազէվազ լետ դարձաւ ու նշանով կանչեց թմբկահար:

ըին: Պատանին արագօրէն բարձրացաւ ոճուքը: Այնտեղ պատուհանի մօտ կանգնած գնդապետը մատերով ինչ որ բան էր գրում մի կտոր թղթի վրայ: Յատակի վրայ նրա ոտների տակ ընկած էր ջրհորի պարանը:

Գնդապետը, ծալելով տոմսակը, սևեռեց պատանու վրայ իւր գորշադոյն սառն աչքերը, որոնցից բոլոր զինուորները միշտ դողդողում էին:

— Թմբկահար:

Թմբկահարը գլխարկին մօտեցրեց իւր աջը:

— Ապա, մեզ մի ծառայութիւն արա. կարո՞ղ ես...

Պատանու աչքերը փայլեցին.

— Կարող եմ, պարոն գնդապետ:

— Նայիր — (գնդապետը ցոյց տուաւ պատուհանից դուրս). տեսնո՞ւմ ես հովտում, Ալեքսանդրապոլի մօտ սուիներ են պսպղում. այդ մերոնք են: Առ այս տոմսակը, բռնիր պարանի ծայրը, իջիր պատուհանով ու վազիր գաշտի միջով մերոնց մօտ և տոմսակը յանձնիր հենց առաջին պատահող սպային: Հանիր գօտիդ ու պայտասակը:

Թմբկահարը հանեց գօտին ու պայտասակն և տոմսակը թագցրեց ծոցի գրպանում: Յիսնապետը պարանը վայր ձգեց պատուհանից և բռնեց երկու ձեռքով նրա մի ծայրը: Գնդապետը օգնեց պատանուն դուրս գալ պատուհանով, մէջքը հովտին դարձրած:

— Միտքդ պահիր. ամբողջ խմբի փրկութիւնը

կախուած է այժմ քո քաջութիւնից ու ոտների արագութիւնից:

— Վստահ եղէք, պարոն գնդապետ, պատասխանեց տղան վայր իջնելով:

— Դաշտի միջով վազելիս, կռացիր, աւելացրեց գնդապետը, ինքն էլ պարանի ծալրից բռնելով:

— Հանգիստ եղէք:

— Տէր ընդ քեզ:

Մի րոպէից թմբկահարը ոտք դրաւ գետին. յիսնապետն յետ քաշեց պարանն ու հեռացաւ: Գրնդապետը շտապով գլուխը հանեց պատուհանից. երեխան վազելով իջնում էր բլրից: Գնդապետն արդէն հաւատացած էր, որ փախուստը յաջողուեց: Բայց յանկարծ երեխայի առաջից ու յետեւից փոշու փոքրիկ քուլաներ բարձրացան: Աւտորիացիները նկատել էին վազողին: Փոշու այդ քուլաներն ու ամպիկները — պատանու վրայ արձակած գնդակներից էին, որոնք ընկնում էին գետին ու փորում հողը: Բայց երեխան վառ փախչում էր: Յանկարծ նա օբօրուեց ու ընկաւ:

— Սպանեցին — դուռաց գնդապետը, բայց թրմբկահարը կրկին ոտքի ելաւ:

— Ահ, նա միայն վայր էր ընկել:

Գնդապետը ազատ շունչ քաշեց: Յիրաւի, թրմբկահարը շարունակում էր բոլոր ոյժով վազել, բայց կազում էր:

— Ոտն է ցաւացրել, մտածեց գնդապետը: Փոշու մի քանի ամպիկներ կրկին և կրկին բարձրա-

ցան, բայց երեխան արդէն հեռու էր. նա ապահով էր որևէ վտանգից: Գնդապետը ուրախ էր, բայց շարունակում դեռ յուզուած նայել:

Այժմ, երբ տղան ազատ էր թշնամու գնդակներից, ամեն ինչ կախուած էր ժամանակից: Եթէ տղան իւր ժամանակին չկարողանայ իմաց տալ մերայնոց, որոնք կանգնած են հովտում, եթէ իսկոյն և եթ օգնութիւն չգայ, ամբողջ վաշտը կրկնորուի և ինքը գնդապետն էլ դերի կառնուի:

Պատանին մերթ վազում էր շտապ, մերթ դանդաղեցնում քայլերը, կազում. երբեմն էլ սայթաքում էր, կանգ առնում:

— Երեւի վիրաւորուած է — սարսափով մտածեց գնդապետը և ուշի դիտում էր տղայի բոլոր շարժումները, սիրտ էր տալիս, կանչում, կարծես նա կարող էր լսել:

Տենդային անհանգստութեամբ նա ամեն մի րոպէ աչքերով չափում էր պատանու և այն սուրներիւ միջև եղած տարածութիւնն, որոնք արեւի լոյսից պսպրում էին գարու արտում:

Իսկ ներքեւ, սենեակներում հնչում էին սպաների հրամանները, շւացնելով ու ճայճթելով թռչում էին գնդակներ. լսում էր վիրաւորների մղկտալի հառաջանքը, ջախջախուող կարասիքի, թափուող գաճի ու ծեփի զղրղոցը...

— Առաջ, մի վհատուիր — կանչում էր պատու-

Հանից գնդապետը. առանձ, վաղի՛ր... ահ անխճածը կանգնեց: Չէ, էլի վաղեց...

Ձնչասպառ ներս մտաւ մի սպայ և յայտնեց, թէ թշնամին, շարունակելով կրակ տեղալ, բարձրացրել է սպիտակ դրօշակ և առաջարկում է անձնատուր լինել:

— Չպատասխանել նորան—գոռաց գնդապետը, աչքերը չհեռացնելով պատանուց, որը շատ հեռու էր, բայց կարծես արդէն դժուարութեամբ էր շարժւում:

— Դէհ վաղի՛ր, թուիր—գոռգոռում էր գնդապետը աստամները կրճտացնելով. մեռիր, անպիտան, բայց վաղի՛ր: Ահ, ստորաքարշ. անի վախկոտ... նա հանգստանում է, նա նստել է...

Տղայի գլուխը դեռ ևս նշմարւում էր հասկերի միջից և յանկարծ չքացաւ, մի բոպէից կրկին երեւաց և նորից անհետացաւ... Քնդապետն ալլւս նրան չէր տեսնում... նա վալր իշաւ: Քնդակները թռչկոտում էին սուրալով: Սենեակները լցուել էին վիրաւորներով, որոնցից մի քանիսը օրօրուելով դեռ կարողանում էին կանգնել. պատերն ու լատակը շաղախուած էին արիւնով, դռների մօտ թափուած էին դիակների կոյտեր: Քնդապետի օգնականի թուր ջախջախուել էր գնդակից. թանձր ծուխը պատել էր ամեն ինչ:

— Համարձակ, մի վհատիք, պինդ կացէք, շուտով օգնութիւն կը հասնի մեզ:

Աստորիացիներն արդէն բաւականին մօտեցել էին պաշարուած տանը. ծխի միջից կարելի էր նշմարել նոցա դէմքերը: Անընդհատ հրացանաձգութեան մէջ լսւում էին նոցա վայրենի հայհոյանքները: Նոքա պահանջում էին անձնատուր լինել, մահ էին սպառնում: Մի քանի զինուորներ ահ ու սարսափով փախան պատուհաններից—լիսնապետները կրկին լետ էին քշում նոցա: Ամենքին լուսահատութիւն տիրեց, ալլւս հնարաւորութիւն չկար պաշտպանուելու: Յանկարծ Աստորիացիները զաղարեցրին հրացանաձգութիւնը: Լսուեց բարձրաձայն՝ նախ գերմաներէն և ապա իտալերէն.

— Անձնատուր եղէք:
— Ո՛չ. կատաղի ուռտաց գնդապետը պատուհանից. հրացանաձգութիւնը կրկին սկսուեց: Խտալացիները միմեանց լետեից ընկնում էին: Չատ պատուհաններ արդէն գուրկ էին պաշտպանութիւնից: Օրհասական վայրկեանը մօտենում էր: Քնդապետն ալլալլուած ահռելի դէմքով այս ու այն կողմն էր ընկնում ու բարբառում:

— Չէն գալիս. Տէր Աստուած: Արդեօք շուտով: Յանկարծ լիսնապետը աղաղակեց ոճոռքից:

— Մերոնք, մերոնք գալիս են...

— Գալիս—ուրախ բացականչեց գնդապետը:
Թէ առողջ և թէ վիրաւոր, լիսնապետները, յալաները—բոլորեքեան դէպի պատուհանները վազեցին: Վախը սկսուեց նոր ոյժերով և աւելի կատաղի:

Յանկարձ թշնամու շարքերում խառնաշփոթութիւն
ընկաւ։ Գնդապետը շուտափոյթ ժողովեց ներքին
յարկում գտնուած իւր զինուորներին և ուզում էր
սուիներսով յարձակումն գործել Աւստրիացիների
վրայ...

Լսուեց ձիերի տրոփիւն, ահարկու ուրան...
Ծխի միջից երեւաց իտալական մի գունդ, որ մերկ
սուրերով հարուած հարուածի յետեւից էր թափում
Աւստրիացիների գլխին։ Գնդապետն էլ իւր վաշտով
դուրս եկաւ նոցա ընդառաջ։ Սկսուեց կատաղի
կռիւ։ Աւստրիացիները սարսեցին, խառնուեցին ու
սկսեցին փախուստի դիմել։

Պաշարուած տունն աղատած էր։ Իտալական
հետեակ զօրքի երկու վաշտ երկու թնդանօթով
գրաւեց այդ բարձրաւանդակը։ Գնդապետը թեթեւ
վիրաւորուած էր ձեռքից և մնացած զինուորներով
միացաւ իւր զնդին։ Օրը վերջացաւ Իտալացիների
յաղթութեամբ։ Բայց միւս օրը, չնայած վերջինների
հերոսական ընդիմադրութեանը, պարտութիւն կրե-
ցին Աւստրիացիներից, որոնք թուով գերազանց
էին։

Երկու օրից յետոյ մեր զօրքը տխուր տրտում
յետ էր նահանջում։ Գնդապետը թէեւ վիրաւորուած
էր, բայց ամբողջ ճանապարհը ոտքով էր գնում իւր
վաստակած, լուռ զինուորների հետ։ Երեկոյեան դէմ
հասան Գօյտօ։ Գնդապետն իսկոյն և եթ սկսեց որո-
նել իւր վիրաւոր օգնականին, որին շարժական հի-

ւանդանոցի հետ նախօրոք փոխադրած պէտք է լի-
նէին այդտեղ։

Հիւանդանոցը ժամանակաւորապէս տեղաւորած
էր եկեղեցու մէջ։ Գնդապետին ցոյց տուին տեղը.
նա մտաւ։ Եկեղեցին լի էր վիրաւորներով, որոնք
պարկած էին և՛ անկողիների, և՛ յատակի վրայ։ Եր-
կու բժիշկ իրենց օգնականներով լուծեամբ զբա-
ղուած էին հիւանդների մօտ։ Լսում էին հառա-
չանք և խուլ տնքոցներ։ Գնդապետը կանգնեց դրան
մօտ և աչքերով փնտրում էր իւր օգնականին։
Յանկարձ նրա ականջին հնչեց ում որ խրպոտ
ձայնը.

— Պարոն զնդապետ։

Գնդապետը շուռ հկաւ. այդ կանչողը—փոքրիկ
թմբկահարն էր։ Տղան պարկած էր անկողնում, դալ-
կացած, ղեղնած ու նիհար, բայց աչքերը փայլում
էին ալմազի նման։

— Գու ախտե՞ղ ես—զարմացած հարցրեց զըն-
դապետը։ Ապրիւս, քանջ. դու լաւ կատարեցիր
պարտքդ։

— Ինչ կարող էի, կատարեցի—պատասխանեց
թմբկահարը։

— Քեզ վէրք են հասցրել—հարցրեց զնդապետը,
շարունակելով աչք ածել մօտակայ մահճակալներին,
իւր օգնականը գտնելու յուսով։

— Ի՞նչ արած—ասաց տղան, որին ստացած
վէրքը սիրտ էր տալիս խօսելու իւր հրամանատարի

Հետ, որի առաջ ուրիշ անգամ նա չէր համարձակուի բերան բանալ:— Ես վազում էի, որքան կարող էի, կռանում էի, բայց նոքա ինձ ախուժամենայնիւ նկատեցին: Եթէ ես վիրաւորուած չլինէի 20 լոսկեով առաջ կը հասնէի: Մահու չափ տանջում էր ինձ ծարաւը: Ես վախենում էի ուշանալ. ես բարկութիւնից, ահից լաց էի լինում. ես կարծում էի, թէ գանդազ եմ շարժում, իսկ ամեն մի բռնակէն մերոնցից նորանոր գոհեր էր տանելու... Ես արի այն, ինչ որ կարողացայ: Ես բաւական եմ... Բայց թող տուէք, պ. գնդապետ, ձեր մատների վրայ արիւն է երևում:

Յիրաւի գնդապետի վերքը վատ էր կապուած և մի քանի կաթիլ արիւն էր ծորում ձեռքի վրայ:

— Թող տուէք, պարոն գնդապետ, ես ամուր կը կապեմ. մի վարկեանում կանեմ:

Գնդապետը պարզեց ձախ ձեռքը, իսկ աջով օգնում էր պատանուն քանդել վերքի կապը. բայց տղան բարձրանալով բարձից, դեղնեց ու թուլացած ընկաւ:

— Բաւական է, թող— ասաց գնդապետը, նալելով նրա վերայ ու խլելով իւր ձեռքը, որ բռնել էր թմբկահարը: Լաւ է, գուք ցաւին դարման արա՛. վերքը, մինչև անգամ թոքերը, եթէ լաւ չը խնամես, կարող են սատուիկ վատանալ:

Թմբկահարը շարժեց գլուխը: Գնդապետը ուշի ուշով նայեց նորա վերայ:

— Երևի դու շատ արիւն ես կորցրել, եթէ արեւան թող ես:

— Չատ արիւն... պտտախանեց պատանին ժպտալով: Ո՛չ մի կաթիլ... նայեցէք...:

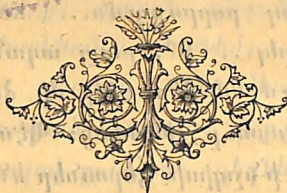
Նա մի կողմը քաշեց վերմակը: Գնդապետը սարսափահար չեղ մղուեց: Տղայի ձախ ոտը կտրած էր. ալյանդակ կոճղը փաթաթուած էր արիւնոտ փալտաներով... Այդ միջոցին անցնում էր հաստիկ, կարճահասակ բժիշկը:

— Ա՛, պարոն գնդապետ— արտասանեց նա շտապ շտապ և ցոյց տուեց պատանու վրայ. այլ քեզ դրժբաղդութիւն. չէ որ կարելի էր սլա ոտքը փրկել, եթէ նա իւր վերքերը այնքան սատուիկ գրգռած չլինէր: Անիծեալ բորբոքումն... ճար չկար, հարկ եղաւ ոտքը կտրել... Օ՛, բայց տղան շատ կտրիճն է, հաւատացնում եմ ձեզ: Ո՛չ մի ձայն չհանեց, ոչ մի կաթիլ արտասուք չթափեց: Պէտք է հպարտանալ. ահա թէ ինչպիսի հերոսներ են մեր Խոտալիայի որդիքը. աղնիւ խօսք եմ ասում քաջարի ժողովուրդ ենք:

Բժիշկը գլուխ տուեց ու արագ հեռացաւ: Գնդապետը մռայլուեց, ծածկեց պատանուն վերմակով և երկար ու շեշտակի նայում էր նորա վերայ: Այնուհետև կամացուկ, աչքերը չհեռացնելով տղայից, կարծես մեքենայաբար աջը մօտեցրեց գլխին և հանեց գլխարկը:

—Պարոն գնդապետ, ինչ էք անում — բացա-
զանչեց ապշած հիւանդը. պարոն գնդապետ, իմ ա-
ռաջ...

—Ե՛ս գնդապետ եմ, իսկ դու հերոս—քնքշու-
թեամբ պատասխանեց այդ խտաբարոյ մարդը, որից
զինուորները, երբէք մի քաղցր խօսք չէին լսել և
խօնարհելով դէպի իւր փոքրիկ թմբկահարը, երեք
անգամ համբուրեց նորան:

772

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Եժ—Լուսադեմն, վէսլ 1 ռ. —
2. „ Ուսկոններ, վէսլ — 35 կ.
3. Ժիվոտովսկի—Տարուիին եւ օղ՝ պատկ. (սակաւաթ.) — 12 կ
4. Էլիզա Օրժեշկօ—Գիւղական փաստաբանը (սակաւ.) — 20 կ.
5. Բերնշտէյն—Ժաղիկ եւ պտուղ, պատկերներով . . — 8 կ.
6. Ժիվոտովսկի—Անձրեւ եւ ծին, պատկերներով . . — 10 կ.
7. Էլիզա Օրժեշկօ—Կախարդը — 15 կ.
8. Ս. Բ.—Բոյսերի կեանքը, պատկերներով — 8 կ.
9. Բժ. Բուրուղեան—Առողջապահական զրոյցներ . . — 5 կ.
10. Կարմէն Սիւլա—Մայրական սէր — 2 կ.
11. Էմիլ Զօլա—Երկու մահ, 1899 — 5 կ.
12. Էդմոնդօ դէ-Ամելիս—Փոքրիկ թմրկահարը, 1899 . . — 3 կ.

ՄԱՄՈՒՂ ՏՆԿ Է՝

Վագօվ—Լծի տակ, վէսլ բոլորական կեանքից, 2 հատոր.

Դիմել՝ Թիֆլիս Կենդրոնական գրավաճառանոց:

Գինը 3 կոպ.

0004793

2.0 13

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004793

